

I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
No:42 (Mart 2010)

EMEGIN SERMAYEYE İLTIHAKI YA DA SOSYAL DEVLET

Ramazan GÜNLÜ*

Özet

Devletin sosyallığı ve kapsamı günümüzde geniş bir akademik ve toplumsal ilgiyi hak etmektedir. Sosyallık ise yirminci yüzyılın alamet-i farikasıydı. Dünya iki büyük savaşın ardından istikrarlı ve geleceğe güvenle bakan bir düzene demokratik müzakere sürecinin içinden kavuştu. Politika, ekonomi ve yönetim ayrılığı ya da kamu ve özel ayrılığı kavramsal düzeyde yeni siyasal düzenin müzakere içinde sürdürülmesinin mekanizmaları olarak görüldü. Bu ayrımlar görece uzlaşmış sosyal ve politik güçlerin vardıgı noktayı gösteriyordu. Bununla birlikte ebediyetmiş gibi görünen ve refah kusağına önkelerden oldukça farklı istikrar ve süreklilik duygusu veren refah devleti 1970'lerden itibaren çöküş sürecine girerek finansal iktisadi dinamiklerin önünde sistematik bir engel olarak görülmeye başlandı. Refah devletinin sermaye birikimi ve mesruiyet ölçüleri sermayenin yeni mekansal ilerleyişine zemin hazırlayan finansın hareketine ve dolasının potansiyel karlarına hapisane gibiydi. Bugün artık bu engeller sermaye için kötü bir hatıra gibi görünüyor. Sermaye ve emegin birbirine muhtaç oldukları bir hapisaneye, devam eden gerilimli ilişki türlerine benziyor. Sermayenin devir hizi geçmişle karşılaştırılmayacak ölçüde artmıştır. Bu yazı sosyallık ile siyasalın ilişkisini incelemeyi ve ortaya çıkan değişimi kavramsallaştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla emek ve sermayeye dayalı ilişkinin kurumsallaşma sürecinin gerilimleri ve mekanizmaları ortaya konarak, refah devletinde bilim ve teknolojinin sermayenin hamlesine yaptığı katkı ele alınacaktır. Bu süreç sosyal ve siyasalın ilişkisini değiştirmekte, siyasali yapay-kurgusal bir sürece çevirmektedir. Bu yazı sosyal ve siyasal arasında gerçekleşen bu değişimi sermaye emek ilişkisindeki değişim çerçevesinde inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler : Refah Devleti, Finansal Dinamikler, Emek, Sermaye Birikimi

The Subsumption of Labour to Capital or the Social of State

Abstract

In today's world, the social and the scope of state are deserved a wide academic and social interest. Social was also trademark of the twentieth century. The world reached to a stable order promising safety and security for the future through the democratic struggles after the two world wars. The separation of policy, economy and management or public and private, in the conceptual level, is seen as the tool of sustaining new political system with a negotiation process. These levels of separation represented the point where relative coalition between social and political forces reached. Together with this, the welfare state which provided the

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, ramazangunlu@yahoo.com

comfort of stability and durability for the masses began to disintegrate and is seen as a systematic obstacle on the way of the development of financial capital. The capital accumulation process of welfare state and its ways of justification was like a prison to the march of new capital into new places through its financial mobility and its potential profits. Today this obstacles looks like long disappeared memories of the capital. It seems a prison in which the capital and labour is needed each other and a long lasting dysfunctional relationship. The capital reached an unprecedented turnover rates. This article aims to investigate the relationship between social and politics and to conceptualise the changes. For this purpose, through the investigation of the institutionalization of the process of the tension and mechanisms created based on the relationship between capital and labour, it will show how science and technology in the welfare state is supported the move of the capital. This process affects the change the relationship between social and politics and turns politics into an artificial-constructed process. This article will examine the change of social and politics by focusing on the changing relationship between capital and labour.

Keywords: Welfare State, Financial Dynamics, Labour, Capital Accumulation

Bugün sermayenin stratejisi emek üzerinde çok yönlülük (versatility) ve esneklik politikasını yenilik ve piyasa istemlerine uyarlanma yeteneği olarak göstermektedir (Günlü, 2003: 49). Bireyselleştirilmiş insan kendi yeteneklerine dayalı olarak sermayenin üretim sürecinde sosyal ve teknik işbölümünün değişen gelişmelerine uyarlanacaktır. Öznesiz ve anonim değişim kavrayışı küreselleşme sürecinin anonim rekabet ve yenilik terimleriyle genellikle kazanmakta, esnekliği insanın başına gelen felakete katlanması haline getirmektedir. Bununla birlikte, bu “öznesiz süreç” bireyi kendi başına karar verebilecek özerk bir varlık olarak tasarlamaya devam etmektedir. Küreselleşme sürecin “anonimliği” karşısında ortaya çıkan özne ve özerk konum, bir tabi olma hali olarak nesnelenmekte ve boyun eğmeye hazırlanmaktadır. Ulrich Beck (1999), belirsizliğin ve korkunun arttığı bir ortamda insanın özerk bir etkinliği zorunlu hale geldiğini ileri sürmektedir. Bu açıdan sermayenin küresel politikasının özerk bireyi hedeflemesi ironik de olsa Beck’in saptamasıyla uyumlu görünmektedir. Bu süreçte megin uyarlanmasını etkileyen dinamikler yenilik, rekabet ve sermayenin küresel dolması ve hızı olmaktadır. Emek sermayenin görece hareketsiz olduğu Fordist dönemdeki kazanımlarını arar hale gelmekte, yarinin korkusu duyan bir “özerkliğe” itilmektedir.

Fordist dönem ve onun sermaye açısından özel önem taşıyan refah devleti emeğin boyun eğmesinin özel biçimi ile emeğin kazanımlarını iç içe geçirdi. Kolektif kapitalist olarak (refah) devlet, bilim ve teknolojiyi, sağlık ve sosyal güvenliği büyük sermaye lehine düzenleyerek, sermayeyi üretim sürecinde emeği ikame araçlarının ve mekansal hareketliliğin maliyetlerini toplumsallastırdı. İşyerinde teknik işbölümünde değişiklik yaratan yenilik ve işlemlerle emeğin bilgi ve becerisini makineler ve süreçlere içerek onları “kamulastırdı”. Yenilik ve rekabet işyerinde teknik işbölümünde değişiklik yarattıkça işyerinden çıkarılan işçiler sosyal işbölümünde etnik ve dinsel (nitelsiz) işlere katılımı artırdı. Tarihsel olarak kapitalist gelişmenin kırsal emeği yerinden söken, onların bilgi ve becerisini

geçersizlestiren, kentlere göçe yol açan kir-kent sosyal isbölümü, kapitalist fabrika üretiminin yarattığı temel dönüşümün sonucu gerçekleşmisti (Günlü, 2008: 66-67). Kirsal emegin beceri ve niteliklerini geçersizlestiren liberal kapitalizmin kırlardan kentlere akan nüfusun huzursuzlugunu, Amerikan büyük şirket kapitalizmi ile Avrupa bürokrasilerinin üzerine yükselen refah devleti kapitalizmi dindirmis (Sennett, 2006), emegin boyun egisini radikal işçi hareketlerinin bastirilmesi üzerine tesis etmisti.

Refah devleti dönemi huzursuz sermaye-emek karsitliginin ortak hapishanesinde uzun ve zahmetli yokus yukari emek mücadelesinin kazanimlarini görece sabitlenmis yapılar içinde bir araya getirmisti. Fakat sermayenin 1970'lerde maliyet ve piyasa darligi sebebiyle yasadigi kar sikismasi ve kapitalizme öncülük eden ABD'nin Vietnam yenilgisinin ardından yasadigi bunalim ile iç içe geçti. Bu ortamda büyük sermaye ulus-devlet ile özdeslesmis refah devleti yapılarına ve emegin kazanimlarına saldirmaya basladi. Bütün nüfus gruplarına genislememis olan refah devleti, işçi sinifinin tarihsel rolünün sona erdigi ve sermayenin isbirlikçisi olarak suçlandigi bir ortamda, 1968 devrimcilerinin otoriter devlet ve kurumlar elestirilerinin arasından gençlige ve geniş kesimlere, bireysellige seslenen liberalizm sahneye çıktı. Küresellesmenin hazirleyicisi ticaret, yardım ve borçlanma, 1970'lerin sonlarından itibaren derin bir krize girmis "ulusal" ekonomilere uzanan kredi genislemesinin uygulama biçimi oldu. İthal ikameci ekonominin sonunu getiren ve küresel bir emtia pazarının imkanlarını ülkelere açan bir ihracat ekonomisine doğru değişim emegin boyun egdirilmesinde yeni bir asamaya gelindigini gösterdi.

Huzursuz toplumsal dönüşümlerin "ebedi bir sosyal devlet" ile dindigi bir ortam sermaye için artık kötü bir hatıra haline gelirken, emek için huzursuz değişim refah devletinin ardından unutulmuş bir gerçek haline gelmisti. Bu huzursuz değişim ortamında emek sahipleri yarından kuskulu hale geldikçe, bireyin kendi ayakları üzerinde durması gerektiği artık liberal bir gerçek olarak tekrar ileri sürülüyordu. Bireyin kendi ayakları üzerinde durmasında geçim araçlarını doğadan çıkarmaya temel sağlayan siddet yeteneği uzun bir uygarlaşma sürecinin karmaşık toplumsal örgütlenmesi ile kurumlarda depolanarak yerini kolektif üretkenliğe bıraktı (Elias, 1993). Ancak sermaye-emek ilişkisinin görece sabitlikleri, kredi genislemesi, ihracat ekonomisi ve serbestleşme sürecinde yerinden çıkmış, bireyleri huzursuz hareketliliğe terk etmisti. Bu durumda emek sahipleri, huzursuz değişime, yeni kapitalizme (Sennett, 2006) uyum sağlayacak beceri ve niteliğe sahip olarak, kendi kararlarını verebilecek bir özerklik ile bilim ve teknolojinin genislettiği sermayenin sonsuz birikimine katılacaklardı.

Bu yazı giriste ele aldığımız bu çerçeveyi üç bölüm altında geliştirerek açmayı ve toplumsal ile siyasalın ekonomi politik ile ilişkisini yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Birinci bölüm refah devletine temel olan tarihsel çerçeveyi inceleyecektir. İkinci bölüm refah devletinin işlevlerini ve çözülmesine neden olan süreçleri inceleyecektir. Üçüncü bölümde toplumsalın siyasal olarak askıya alınmasını ya da sosyallığın yeniden belirlendiği koşulları sermaye-emek-mekan

iliskisi çerçevesinde inceleyecek ve siyasalin sosyal ile yeni iliskisinin biçim ve görünümünü analiz edecektir.

Emegin tarihsel ve sosyo-politik konumlanisi

Tarihsel olarak kurumlar bilesimi içinde modern devlet özgül bir konum isgal eder. Toplumsal olarak gevsek bir otorite ve tahakküm içeren hiyerarsiler yerini her alanda güçlü bir hiyerarsi ve siddet araçlari üzerinde denetim kuran modern devlete birakti. İktidar mesafesi, tarihsel olarak, yeni teknolojiler ile degisiklige ugradi. Siddet araçlari denetimi ve tekelleştirilmesi devlet biçiminin dis (cografi) ve iç (kamu alanı) sinirinin biçimlenmesinde belirleyici rol oynadi. Devletin iç ve dis siniri merkezilestirici ve yerellestirici yenilikler matrisinde sürekli degisen gerilimli bir kamu alanı ortaya çıkardi. Modern devlet tarihsel olarak özgül kosullar altında gerçekleşmiş olsa da, her şeyin kamu olduğu Sümer Sehir Devleti'nden günümüze iktidar mesafesini degistiren (ulasim ve iletisim hizi, siddet araçlari yoğunluk derecesi ve siddet araçlari edinilmesinin denetimi) etkenler bireysel-kolektif faaliyet dengesini sürekli bir mücadele sorunu haline getirdi (Dudley, 2001).

Yazi, Sümer Devleti'nde din adamlari sinifinin refah üretimi ve denetimi için merkezilestirici bir yenilikti. Sümer sehir devletlerinde artan refah ve onun esitsiz bölüsümü dis ve iç tehdit olgusunu ortaya çıkardi. Bunun sonucunda artan koruma maliyetleri halktan asiri kaynak çekilmesine neden oldu. Din adamlari sinifinin iktidar tekeli yıkildi: tapinak karsisinde savasin öne çıkardigi askerlerin sevk ve idare merkezi saray öne çıktı. Savas araçlari geliştirilmesi bronzun kesfiyle siyasal birimin ölçeğini genişletti. Bronz silahlar, en üstte askerlerin en altta silahsız siradan tebaanın yer aldığı hiyerarsik bir toplumu ortaya çıkardi. İktidar mesafesini degistiren bronz silahlar sehir devletlerinden bölgesel devlete ve imparatorluga dogru siyasal birimin sinirlarini genişletti. Her şeyin kamu olduğu sehir devletinden imparatorluga mekansal degisim, etnik ve dinsel çeşitliliğe ve bireysel faaliyetlerin kolektif faaliyetler aleyhine genişlemesine neden oldu. Bu durum özel ekonomi, çeşitlilik ve hoşgörüyü kolektif-kamusal faaliyet aleyhine sistemin merkezine yerlestirdi.

Demir silahlarin üzerine yükselen Roma imparatorlugu siyasal birimin sinirlarini çok daha geniş alanlara yaydi; bu genişleme toplumdan daha az kaynak çekerek daha geniş topraklari denetim altında almak demektir. Çeşitlilik ve hoşgörü genişleyen topraklari zorunlu bir sonucuydu. Fetih yoluyla genişleyen imparatorluk dis sinirlarina dayandıkça artan dis tehdit toplumdan daha fazla kaynak çekilmesini (vergi yükü ve kamu alaninin genişlemesini) getirdi. Fetih, daha fazla toprak, daha fazla tarımsal ürün ve pazar iliskisine dayali düzen dis saldırilar karsisinde geriledikçe içe yönelim kaçınılmaz hale geldi ve koruma maliyetleri artti. Yükü artan toplum kesimleri yurttaşligin tasraya yayilmasi ile iktidar kavgasına dahil oldu. Disaridan gelen saldırilara güçlü bir yanıt vermek için gelisen sövalye sistemi senyör-serf iliskisine dayali bir ekonominin ve feodal toplumun habercisi oldu. Ortaçağ'da iktidar, otorite ve temsilin birbirinden koptugu ayrisma süreci savas ekonomisinin zorunlu bir sonucu olarak imparatorlugun merkezini çökertti. Kitlik, veba salginlari ve kitlesel ölümler kırsal ekonominin çöküsüyle Ortaçağ'dan çıkisa

neden oldu. Emek tedrici olarak degerli hale geldi ve teknoloji ile ikame edildi. Bu süreç İtalyan Rönesans'ı içinden geçerek yeni bir ölçek ekonomisini dogurdu (McNeill, 2004: 404-406). Genis bir pazara duyulan ihtiyaç mal, para ve hizmet temini ölçek ekonomisini degistirdi. Topçuluk teknolojisi ve matbaanın icadi merkezilestirici ve bireylestirici yenilikler olarak pazari bütünlestiren ve iktidari merkezilestiren siyasal birimin sinirlarini mutlakiyetçi krallıklar içinde birlestirdi (Dudley, 2001: 153, 170). Modern devlet ile kapitalizm, tarihsel olarak, birbirini tamamlayan islevleri ile üretim araçlarını ve yönetim araçlarını merkezilestiren diyalektigin iki kutbunu olusturdular (Weber, 1987: 83). Üretim ve yönetim araçlarının merkezilesmesi ekonomi politigi sermaye ile emek, yönetenler ile yönetilenler arasındaki mücadeleden birlestirici ögesi haline getirdi.

Emek hem servetin olusumunda hem de siyasal sürecin biçimlenmesinde kritik faktör oldu. John Locke, mülkiyeti kullanım ve dönüştürme süreci olarak ele aldı. Böylece mülkiyet hakkı degerin yaratılmasının bir ifadesi olarak görüldü. Locke, Hükümet Üzerine İkinci Deneme'sinde ileri sürdüğü emek mülkiyet teorisinde, emegi mülkiyet hakkını doguran etken olarak degerlendirdi. Çünkü ona göre her şeyin üzerine degerin farkını ekleyen emektir. Emek uygulandığı takdirde yaratılacak olan deger karsilastirmali bir degere de sebep olduğu için, yeterince degerlendirilemeyen topraklar sömürgelestirmenin hakli sebebi olarak yorumlanmıştır. Locke, İkinci Arastırma'sında da degerlendirilmemiş toprakların fetih yoluyla elde edilebileceğini, bunun adil bir savaş olacağını ileri sürmüştür. Bu yolla Locke, emperyalizmi dogrudan ekonomik bir ilişki olarak yorumlamış ve modern sömürgeciligin ideolojik kaynaklarını sunmuştur (Wood, 2006: 114-116).

Oxford English Dictionary, emek sözcüğünün ilk kullanımını "topluluğun maddi ihtiyaçlarını karsilamaya yönelik fiziksel çaba" olarak 1776'da kaydetmiştir. Yüzyıl sonra bu sözcük, "üretim sürecine katılan emekçi ve vasıflı elamanların olusturduğu genel birlik" anlamına geldi. Sendikalar ve diğer birlikler iki anlam arasında kurdukları bağlantıyı siyasal bir mesele haline getirdiler. Çalışanların kendilerini bir sınıf olarak olusturmaları ile bu olusumu temel alan siyaset arasındaki bağlantı, birleşme ve hatta kader birliği sözcüğün kullanımının tarihsel momentumuna isaret eder. "Bedensel ve zihinsel çabanın" servetin kaynağı olarak ortaya çıkması, toplumun refahi ile emek hareketi arasındaki bağlantıyı güçlendirdi (Bauman, 2005: 27).

XVIII. yüzyılda, sanayi devriminin esigindeki Avrupa'nın zenginleri, I.yüzyılda Roma'nın, XI. yüzyılda Çin'in, XVII. yüzyılda Hindistan'ın zenginlerinden çok farklı değildi. Bir yüzyıl sonra fark ciddi biçimde açıldı. Servetin kaynağı olarak emek fikrinin ortaya çıkması, ona dayalı siyaseti de ortaya çıkardı. Yeni nosyonlara duyulan ihtiyaca uygun olarak, fizyokratik ve merkantilist fikirlerin yerine, servetin kaynağının emek olduğu yönünde yeni iktisat biliminin fikirleri İskoçya'dan geldi. Emekçilerin kendi geçim tarzlarından koparilmaları, emege serbestçe hareket etme yeteneği ve özgürleşme potansiyeli kazandırdı. Bu değişim, emegi üzerinde politika geliştirilebilen kaynak haline getirdi. Britanya, yakın kosularından insani zahmet ile servet arasındaki yakın bağlantıyı kopararak ayrıldı. Emekçiler, kentlerin özgürlük havasına aylak sınıf olarak katıldılar. Gelenegin çöküşü, tarihin fırtınalı biçimde

geriye düşmesi, cemaat bağlarının çökmesi, yeni keşfedilen özgürlüğü gelecekteki düzenin hizmetine sunuyordu. Akiskan hale gelmiş olan toplum yeni –endüstriyel– düzenin inşa alanı haline gelmekteydi. Makineler ve teknisyenlerle doldurulmuş fabrikalar, devasa kanal ve köprüleriyle tapınakları andıran tren istasyonlarıyla demiryolları yeni bir düzenin sebekeleri oldu. Henry Ford, “tarih saçmadır” ve “gelenek istemiyoruz” diyordu. “Bizler, bugünü yaşamak istiyoruz. Dikkate alınabilecek yegane tarih bugün yapmakta olduğumuz tarihtir” diyordu. Bu, emek ve sermayenin karşılıklı bağımlılıkları ile tanımlanan tarihsel nisanlilik dönemi idi. Sermaye ve emeğin zorunlu birlikteliği, emeği uzantısı olan üretim araçları bilesiminden emeği uzantı haline getiren üretim araçları bilesimine doğru değişim geçirdi (Marx ve Engels, 2003: 28-29; Bauman, 2005: 28-29).

Marx ve Engels’in (2003: 25) Komünist Manifesto’da ifade ettiği “kati olan her şeyin buharlastığı” bir dünyada sermaye ve emek arasında görece istikrarlı düzeni yerleştirmek, bürokrasi ve büyük şirket modeli çerçevesinde kurumlaşma ya da devletin sosyallesmesiydi. Amerikan büyük şirket modeli ile Avrupa bürokrasileri bu istikrar arayışına verilen bir cevap gibi görünüyordu (Bauman, 2005: 30; Sennett, 2006: 16-33). Ancak, sermayenin mantığı her şeyi iktisadi sürecin mantığına tabi kılacak bir genişlemeyle emekten özgürleşme yoluna girdi. Bu yol emeğin sermayeye biçimsel bağımlılığını gerçek bağımlılığa dönüştürdü ve değişken sermaye artışıyla hareket kabiliyetinin artmasına neden oldu. Sermaye, emeği bilim ve teknoloji ile ikame ederek emeği mekansal istikrarsızlığa sürükledi. Böylece servet emeğe dayalı olmaktan ziyade, alıcıların sayısına ve dolasına bağımlı hale geldi.

Sermayenin emekten bağımsızlaştığı koşullarda mekansal hareketlilik için kaynakları maddi öğelerden çok sürekli artan ölçüde fikirlere, potansiyel öğelere kaydirdi. Son tahlilde yenilik ve “tüketicileri üretme” fikirleri sermayenin azami ölçüde bağlandığı kar kaynağı haline geldi. “Yerel kanunlardan muaf, hafif, yükünü atmış ve yerleşik olmayan” niteliği ile hareketlilik kazanan sermaye siyasal yapılarla santaj yapmaya yeterli hale geldi (Bauman, 2005: 37-39). Türkçede “tebdil-i mekanda hayır vardır” sözü mekânın katılmasının sonuçlarına ve değişime ihtiyacına işaret eder. Burada tekno-politik (yazı, bronz, demir, topçuluk, matbaa, anonim şirket, fabrika, demiryolu, gazete, telgraf, otomobil, radyo ve telefon, jet uçağı ve televizyon, çip ve iletişim devrimi) mekânın kazandığı önemi ya da deşersizleşmeyi belirleyen bir değişken olarak devreye girmektedir. Yeni mekânlar (karayolları, demiryolları, hava limanları, telekomünikasyon tesisleri) sınıf mücadelesindeki araçların değişmesine eski güçlerin yitirilmesine neden olmaktadır.

Maliyet, rekabet, sınıf mücadelesi mekânın yeniden örgütlenmesinin ve eski katılıkların ortadan kaldırılmasının zorunlu değişkenleri olduğu gibi, mekânların çekiciliği ve iticiliği mekansal yenilenmeyi zorunlu hale getirmektedir. Mekân değişiklikleri oldukça yüksek maliyetli olduğu için iktisadi etkinliğin niteliğinde ve mekansal ölçüğünde meydana gelen değişim mekansal farklılaşma ve deşersizleşmeyi zorladığı zaman gerçekleşir. Mekanda rakibe göre üstünlük sınıf (ve sınıf içi) mücadelesinde stratejik bir konudur. Bu olgunun açık örnekleri savaşın ve rekabetin mekân politikasını deşiren niteliğinde görülebilir. Nothan Rothschild,

Wellington'un Napolyon karsisindaki zaferini önceden haber alarak, savasin varliklari degersizlestirdigi ortamda her seyi ucuza kapatmistir. Bu "tarihte kayda geçmiş en çabuk elde edilmiş hak edilmemiş servet", savasin yarattigi panik ortaminda, Rothschild tarafından ele geçirilmiştir. Aynı durum, politik-ekonomik gücün bölgesel dagilimini etkileyen Soguk Savas sürecinde, silah tüccarlarinin yüksek fiyattan silah satisini güvenceye almak için jeopolitik gerilimi tirmandırmalarında görülmüştür. Mekan üzerinde denetim burjuvazi ve işçi sinifinin görelî güçleri ile iki sinif arasindaki güç iliskilerinin uzun süreli kurucu güç olmasını sağlamıştır. Birinci Enternasyonal mücadeleyi farklı bölgelerde ve kültürlerde işçilere yayma yoluyla mekanin zayıflıklarını yeni bir mekanda asma yoluna gitmişti. İkinci Enternasyonal temelde ulusa (mekan) bağlılık ile sinif çıkarına (tarih) bağlılık arasında bölünürken, sermayenin ulus-devlet stratejisi altında yeniden güçlendiği savas pratigine teslim oluyordu. Benzer bir mekan degisikligi 1960'li yıllarda refah devleti içinde mevzi kaybeden sosyalist politikanin yerelci bir stratejiye geçişinde görüldü. Fakat bu strateji ulusal ve uluslararası planda mekani denetim altına alamadığı için çöktü. Sosyalist politikanin yerelci stratejisine karşı iktidari burjuvazinin denetlediği mekanlara yerleştirmek önemli sermaye hamlesiydi. Chirac'ın sağ politikasının dukalığı haline getirilene kadar Paris'e kendini yönetme yetkisi tanınmayısı, Thatcher'in aralarında (1981-1985 Marksist sol tarafından yönetilen) Londra anakent yönetimi dahil olmak üzere büyük kent belediyelerini ilga etmesi yerel sosyalizme karşı mekanda sinif mücadelesinin görünümüdür (Harvey, 1999: 262-267).

İşçi sinifinin mücadelesinde mekansal ölçek degisiminin yarattığı tahribata yerelci stratejilerin etkisi siyasette önemli bir ilgi ve tartışma odagi haline gelmiştir (Sengül, 2001: 153-155). Türkiye'de 1980'lerde her ile bir milletvekili vererek milletvekillerinin nüfusa göre dagitılması ve bu kapsamda il yapma politikasının öne çıkması tasranın siyasetteki ağırlığını artırmıştır. Özal'ın büyükşehir modeline geçişi de iktidarın mekana yerleştirilmesinin ya da mekanın siyasallaştırılmasının örnekleri olarak bu kapsamda değerlendirilmelidir.

1980'lerde ekonomik yapısal dönüşümün sonucunda Avrupa'da istidamdaki işçi sayısının azalması refah devletinin çöküşünün önemli bir göstergesiydi. İstidam ve gelir iliskisine dayalı sosyal güvenliğin yerine yeni bir sosyal güvenlik arayisi gündeme geldi (Hinrichs vd., 1993: 262-263). Refah devletinin çözülmesi mekansal degisimin bir göstergesiydi. Bu durum, işçi sinifinin sosyo-politik gücünün azalmasinin ve sermaye-emek iliskisine dayalı kurucu toplumsal iliskinin emek açısından çöküşünün bir isareti olmuştur.

Geçmişe dönersek, sermaye ve emeğin kurucu bir iliski olarak refah devletini temellendirmesi emeğin güçlü bir konumda olduğu bir düzenin üzerine kurulmamıstı. Bu kapitalizm altında devlet yetkilerinin doğru biçimlendirilmesi için, devletin kapitalizmin yeniden üretim kosullarına yönelmesidir. Kapitalizmi istikrara kavusturacak bir dizi bilimsel yönetim ve devlet politikası yeniden üretim ve emeğin denetimi açısından zorunlu ydu. İkinci Dünya Savasının hemen ardından yükselen radikal işçi sinifi hareketlerinin yenilgisi, Fordizmi olanaklı hale getiren türden emek denetiminin ve uzlaşmasının zeminini hazırladı. ABD'de 1933'teki Wagner

Yasasi sendikaların güçlenmesine yol açarken, savaş yıllarında “komünist sızması” suçlamaları sendikalar üzerindeki saldırıları artırdı. Bu saldırılar McCarthy döneminin doruğa çıktı ve emek, 1952 yılında çıkarılan Taft-Hartley Yasası ile kati bir yasal disiplin altına alındı. Bu süreçte yenilgiye uğrayan emek refah devleti boyunca sendikaların disiplini altında yokus yukarı bir uzlaşmanın tarafı haline geldi (Harvey, 1999: 152-157).

Marx, “insanlar önlerine ancak çözebilecekleri türde sorunları koyar” diyordu. Hegel, tarihin bir amacı olduğunu, ancak bunun sonradan sonuçlardan sezilebileceğini söyledi. Marx, geleceğe yönelik sezgisinde devrimin tarihin boyunduruğu altındaki güçlerce sınıf mücadelesi aracılığıyla gerçekleştirileceğini öngördü. Üretimin kazandığı merkezi konum, ona göre, üretim üzerinde bilinçli denetime imkan veriyordu. Kapitalizm kriz ve atılım dönemleriyle sürekli istikrarsızlık üretirken üretim ve tüketim arasındaki ilişkiyi usdisilastiriyordu. Marx’a göre, finans kapital ve büyük şirketlerin egemen olduğu kapitalizm, artık “kapitalistsiz kapitalizm”dir ve sosyalizme dönüşmeye eğilimlidir. Buna karşı, bilinçli denetimi eleştirenler rasyonalizmin para ve özel mülkiyetten geçtiğini, bilinçli kontrolün rasyonel ekonomiden uzaklaşmayı getireceğini ileri sürdüler. Sovyet komünizmi ve ardından 1940’ların sonundan itibaren her yerde yükselen planlamacılık bu eleştirileri bosa çıkardı. Sosyalizm ve demokrasi arasındaki ilişkinin gerilimli bir ilişki olduğu yönünde görüşler ileri sürülse de Marx, döneminde demokrasinin kapitalist sınıfın egemenliğini temsil ettiği ve siyasal katılımın genelleştirilmediğine işaret ediyordu. Demokratik ayrıcalıklar, kapitalist toplumda elde edilemezdi. Reformist sosyalizm ise bu görüşü reddetmiş, evrensel demokratik hakların kapitalizmi dönüştürme sürecinin parçası olacağını savunmuştu. Bu yaklaşım devrim karşıtı düşüncenin çizgisini oluşturmdu. T.H. Marshall ise, siyasal hakları sosyalizmin ilerlemesiyle yurttaşlık hakları arasında liberal bir halka olarak kavramlaştırdı. Bununla birlikte, hakların genellesmesi gerçekleşse dahi, Marx, burjuva demokrasisinin kısmi olarak kalacağını, siyasal katılıma gerçek bir özgürlük sağlamayacağı elestirisinde bulundu. Kaynakların eşitsiz dağılımı, haklarını anlamını büyük ölçüde bosa çıkarır. Reformistler ise bu hakları eşitsizliğin giderilmesinin yolunu açacak bir biçim olarak gördüler. Marx’a göre, liberal demokrasi temsili demokrasidir ve liberal demokraside hükümet işlerine yönetilenlerin katılması istenmez. Bu nedenle siyasal alan, işçinin her gün girdiği “içeri girilmez” levhasının içindeki süreci degistirmeye katkıda bulunmaz. Liberal demokrasinin sosyalist eleştirileri hala ortada durmaktadır. Ekonomik yaşamın “rasyonel yönetimi” ile eşitlikçilik arasındaki gerilim sadece sosyalizmin değil, refah devletinin de esas gerilim noktası olarak kalmıştır. Giddens, kapitalist girişimciliğin irrasyonelliklerinin ekonominin toplumsallaştırılmasıyla artık asılamayacağını, bu nedenle, radikal umutların eski muhafazakarlık kadar ölü sayılması gerektiğini ileri sürer. Ona göre, özerk bireyin rasyonel davranışı, artık yeni kurum ve pratikleri gerekli kılmaktadır (akt. Giddens, 2002: 56-71; akt. Abensour, 2002: 110-116). Bu kurumlar ve pratikler herkesin karar verme yeteneğine açık diyaloga dayalı bir demokrasiyi gerektirir. Bu da Habermas’ın (2000: 378-383; 2002: 152, 159, 174-175) kamusal diyalog ve rasyonel politikasının bütün hayata genellesmesi olacaktır.

Yurttaş ve emek etkilesimi olarak sosyal devlet: Siyaset, demokrasi ve liberalizm

Liberal siyaset teorisine göre birey ile devlet arasındaki ilişki yurttaşlık kavramı ile tanımlanır. Bununla birlikte bu ilişkinin evrimi, T. H. Marshall'ın İngiltere örneğinden hareketle belirttiği gibi, 18.yüzyılda, bireylerin devlet karşısında hukuki statülerinin kazanmaları, ifade özgürlüğü ve kanun önünde eşitlik gibi insan haklarını güvenceye almaları, ondokuzuncu yüzyılda işçi sınıfının çabaları ile siyasal hakların tanınması ile devam eder. Yirminci yüzyılda ise hakların bu ilerlemesine sosyal hakların tanınması dahil edilmiştir. Bu yaklaşım etnosentrik ve tarihsellikten yoksun olmakla eleştirilmiş ve farklı vatandaşlık oluşturmalarına işaret edilmiştir. Yurttaşlık kavramının farklı tarihsel oluşturmaları ile ilgili açıklamalara karşın haklar ve sorumluluklar temelinde gelişmesi liberal yurttaşlık kavramını genelleştirdi. Feminist eleştirinin saptamalarında görüldüğü gibi, liberalizm, evrensellik iddiasına karşın, kadınların politikaya katılımı ve temsilini sınırlandırmıştır. Kadınlar, “erkekler gibi” oldukları takdirde vatandaşlık haklarını kullanabilmişlerdir. Bu olgu, kadınların geleneksel kimliğinin vatandaşlık haklarından yararlanabilmesiyle ters düştüğünü göstermiştir. Bu bağlamda, kadın kimliğinin kamusal gerekler çerçevesinde bastırılmasıyla, yurttaşlık kadınlar için erkeklerden daha dışlayıcı bir mesafede şekillenmiştir (Arat, 1998: 91-93).

Siyasal yurttaşlık hakları, işçi sınıfının sesini duyurmasında yeterli gücü sağlarken, Marx'ın öngördüğü devrimi durdurmuştur. Buna göre, yurttaşlık hakları refah devletine uzanan sınıf uzlaşmasının hazırlayıcısı olmuştur. Refah devleti, sağladığı imkanlar ile işçilerin ve çocuklarının uzun vadeli umutlar beslemesine izin verdi. Ancak, bu umutlar ebedi olmaktan uzak, geçici bir dünyanın yollarına çıkacaktı. Tam istihdam, yasal haklar, marjinal gruplar ve hatta pek çok yerde geniş gruplar için hala gerçek haklar olup olmadığı sorgulanmaktadır. Refah devletinin “ekonomik başarıları” ve hakların refah devletini gerçekleştirmedeki rolü bugün uzak bir anı olarak kalmış ve modern demokratik politikanın temel soruları olmaya devam etmektedir. Tam istihdamın erkek üzerinden hareketle uygulanması cinsiyet ilişkilerine dayalı gelenegi mesrulaştırmış, kadınların istihdamı ve sosyal yardım konularında refah devletinin yetersizliğini göstermiştir (Anderson, 1988: 70-71; Giddens, 2002: 72-81).

Refah devleti düzene bağlılığın disiplinle sürdürülmesinde mesruiyetin sürekli yeniden üretiminin güvencesi haline geldi. Refah devleti pratiginin yumuşatıcı etkisi altında, polis ve ordu halk nazarında eskisinden daha mesru bir konum kazanmıştır. Savaşın ardından radikal işçi sınıfı hareketlerinin yenilgisinin bir parçası olarak biçimlenen toplu pazarlık rejimi “imal edilmiş rıza”nın mekanizmasını sağladı. Bununla birlikte “refah içindeki işçilerin” yaptıkları eylem ve grevler, sorunun sadece refah olmadığını, kapitalistin gücü karşısında montaj hattında vasıfsızlaştırılan işlere mahkum edilen işçilerin konumlarını güçlendirme mücadelesi ve direnişi olarak kayda geçmesi gerekir (Anderson, 1988: 89-90; Harvey, 1999: 156-157). Sermayenin yoğunlaşmış kesimleri bilim ve teknolojinin gücünü arkasına alarak refah devleti içinde güçlendi. Bu güç mekansal ölçeğin değişmesiyle sermayenin hareketliliğinde kritik bir işlev gördü. Konumlarını

mekanda tedrici olarak kazandıkları güce borçlu olan işçiler sermayenin mekansal hareketliliği karşısında bu gücü sağlamlaştırma başarısını gösteremediler. Bilim ve teknolojinin yarattığı maliyet avantajlarına dolasının yarattığı değerlenmeyi katan sermaye işçi sınıfı karşısında eski bağımlılıklarından sıyrıldı. Bu olgu işçi sınıfının sermayenin hareketine beceri-nitelik kazanma ve esneklik ile uyum sağlama eğimi kazandırdı. Böylece, beceri edinimi bir emek stratejisi haline geldi. Bu yüzden Beck (1999), Bauman (2000) ve Giddens'in (2002) günümüzde bireyin çok yönlülüğü ve karar verme serbestliğine vurguda bulunan analizleri sermaye karşısında emegin esnekliğinin ifadesi olarak yorumlanmalıdır.

Demokrasinin liberal devlete eklenmesi, rekabetçi toplumun mantıksal bir gereğidir. Oy hakkını kazananlar, bu hakkı devletten eğitim, sağlık ve refah hizmetlerini istemek için kullandılar. Liberal devlet, Macpherson'a göre, oy hakkının bir sonucu olarak değil, kapitalist ekonomiyi dengede tutmak için zorunlu olarak denetlemeye ve planlamaya yönelecekti. Bu, devletin ayakta kalabilmesi için, tehlikeli işçi sınıfının hosnutsuzluklarını gidermek için zorunlu idi. Demokrasinin liberal devlete eklenmesinin sonucu, kamu düzenini sağlamak ve devrimi önlemek için aynı ölçüde boyun eğmek zorunda kalacakları halktan gelen baskılara anayasal kuralları sağlamak olmuştur. Böyle yaparak, sermaye liberalizmi demokratikleştirirken demokrasiyi liberalleştirmisti (Macpherson, 1984: 15-18). Bu aynı zamanda uluslararası rekabet ve çatışmanın yeni ortaya çıkan biçimlerinin maliyetleri için ikna edilebilecek bir kesimin de yaratılmasıydı.

Oy hakkının kazanılması siyasi alanın içine alınan kesimleri belli bir yükümlülük altına soktuğu gibi, devlet gücünü kullanmak için harekete geçmelerinin yolunu açıyordu. Böylece sistemle çelisen çıkarlar siyasal sürece "süzülüp" atıldıktan sonra kamu kurumları özellikle parlamento, kapitalist-burjuva kurumlar dahilinde ortaya çıkan çelisen çıkarları uzlastırmaya yöneliyordu. Seçme ve seçilme hakkı mülkiyet ve eğitim koşullarına bağlanmış ve salt erkeklerle verilmisti. Yurttaşlık "kisinin kendi dünyasından, bilgili ve toplum yararını düşünen yurttaşların o yüce formuna atlaması" birtakım ayrıcalıklarının varlığını gerektiriyordu. Bununla birlikte alt katmanların uzun süre bu haktan yoksun bırakılması düşünülemezdi. Büyüyen askeri ve mali çıkarlar, devletin daha geniş kitlelere açılmasını gerektirdikçe oy hakkının genişlemesi kaçınılmaz oluyordu. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, oy hakkı toplumda "kamu etkinlikleri"ne katılımın anahtarı olmuş, katılanları siyasal haklarına kavuşturmuştu (Poggi, 2001: 144-145; Tilly, 2001: 209 ; Giddens, 2005: 267-269).

Demokratik politikanın cazibesi neoliberallerden muhafazakarlara, sosyalistlere demokrasi konusunda geniş bir oydasma yaratmıştır. Cesaret ve macera gibi aristokratik değerlere vurgu yapan Weber'in (1987: 124-125) demokrasi övgüsünün komünizmin yıkılmasından sonra tekrar referans haline gelmesi, liberalizm ve demokrasinin ne kadar özdes olduğuna ilişkin açıklamalara esin vermektedir (Fukuyama, 2005: 118-120). Liberal demokrasilerin evrenselleştirilebilirliği iddiasına karşın, liberal demokrasinin ulus-devletle sınırlı kaldığı açıktır. Liberal demokrasilerin bugün siyasal kurumlara yabancılaşması açıkça fark edilir durumdadır. Seçmenlerin partilere güvensizliği ve siyasal liderlerden hosnutsuzluğu

liberal demokrasilerin çeliskileri olarak küresellesmenin yeni diyalektikleri ile iç içe geçmektedir. Partilerle özdeslesen seçmenlerin azaldığı bir ortamda, ulusal yurttaşlığın tasiyicilari olan siyasal partilere güven yitimi yurttaşlığın siyasal katilima dayali kamusal yönünü asindirmektedir (Giddens, 2002: 109-112; Guéhenno, 1998: 36; Holmberg, 2003: 298).

Demokrasi üzerinde farklı arayışlara yol açan gelişmeler hem küreselleşme sürecinden hem de demokrasinin karsilastığı asli sorunlardan ileri gelmektedir. Esas olarak temsil sistemleri olan liberal demokrasilerde siyasal partiler sıradan seçmenden uzak küçük parti çıkarlarını düşünen kesimlerin hakimiyeti altında işlemektedir. Giddens, diyalojik demokrasinin sadece siyasal kurumlarla ilgili değil, tüm yasama genellenebilecek niteliğine işaret etmektedir: diyalojik demokrasi, sadece hakların gelişmesi ve çıkarların temsili ile ilgili değil, kültürel kozmopolitliğin geliştirilmesi, özerklik ve dayanışma arasındaki bağlantının kurulmasını gerektirir. Seçmenlerin giderek yabancılaştığı siyasal kurumların “müzakereci” bir çerçeveye yerleştirilmesi de sorunu çözmeyecektir. Zira diyalojik demokrasi (gerçek ve potansiyel) özerk iletişimi, politikayı ve etkinlikleri biçimlendiren bir diyalog zemini haline getirir. Ayrıca diyalojik demokrasi herhangi bir sorun konusunda mutlaka görüş birliğine varılmasını gerektirmez; diyalojik demokrasi resmi siyasal alanın içindeki ve dışındaki konuların tartışmaya açık olması ve “öteki”yle bir arada yasama olanacağını esas alması günümüzün ihtiyaç duyduğu karşılıklı hoşgörünün temeli olarak görülür (Giddens, 2002: 114-119). Giddens’in bu demokrasi yorumu, günümüz dünyasındaki belirsizlik ve kuskuyu temel alarak Habermasvari “iletişim kamusallığını” yeniden güncelleştirmekte, ancak ondan bütün hayatın demokratikleşmesi yönünde ayrılmaktadır. Diyalojik demokrasi, küresellesmenin iletişimsel yapısına ve imajlar dünyasına dayalı sanal politika sürecine uygun bir tartışma olarak görülebilir. Bu yeni demokrasi ve siyasal özne arayışının ardında refah devletinin çöküşüne bir zemin arayışı bulunmaktadır.

Yasanan toplumsal sorunlar (yoksulluk, kötü barınma ve olumsuz sağlık koşulları) karşısında refah devletinin varlık gösterememesi, para ve finansal istikrarsızlık, ekonomik sorunlarla birlikte gelen işsizlik ve toplumsal huzursuzluklar (özellikle gençler ve kenara itilmiş toplumsal kesimler) karşısında sosyal demokrat hükümetlerin sermayenin gücünü ve çıkarlarına boyun eğisi, 1960’ların sonunda devlete yönelik iyimser bakışın sonunu getirdi (Clarke, 2004: 10-11). Refah devletinin sınıf uzlaşması çöküşü, onun gizlediği temsil biçimleri yanılışmasını açığa çıkardı. Siyasal ve iktisadi sürecin toplumsal sorun odaklı çözümlenmesi, Arendt’in belirttiği gibi, yoksulluk sorununu çözememiş, siyasal özgürlükler de siyasaldan toplumsala geçiş kemerlerini yitirmişlerdi. Bu Fordist düzenin sona erisi, emek ve sermayenin nisanlilik döneminin bitmesiydi. Bu süreçten Lukacs’in “yolculuk bitti seyahat başlar” sözünün animsattığı yeni bir başlangıç ortaya çıktı.

Refah devletinin 1970’lerden sonra geriye gitmesi onun altını oyan gelişmelerle doğrudan ilgili görülmüştür. Emegin merkeze yerleştiği refah devleti ulus-devletin güçlü olduğu ve riskin geniş çapta dissal olarak kaldığı bir ortamda, sınıf uzlaşması da toplumsal düzenin orta kesimlerini sağlamlastıran bir uzlaşma anlamında iş görüyordu. Bu açıdan refah devleti, bazı sosyalistlerin anladığı anlamda

esitsizliklerin azaltılması islevi görmedi, tersine refah programlarından ve sağlanan altyapılardan en çok yararlananları esitsizliğin odak noktası haline getirdi (Giddens, 2002: 149-151; Poggi, 2001: 148).

Emegin fabrikalarda olusturduğu ortak çıkarlar, siyasal alanda kendini tekrarlayan yurttaş konumu için istikrarlı bir ortak çıkar” alanı sunuyordu. Böylece siyaset emegin örgütlenmesinin bir islevi olarak yurttaşın kolektif eylemine hayat veriyordu. Bireyselleşmiş aktörlerin olduğu bir ortamda, güvensizlik bireyi varoluş için tek başına savasan bir konuma getirdi. Artık birey “ortak iyi” için bir araya gelemeyecek kadar özel duyguların matrisine yerleştikçe, onu bir araya getiren yegane şey, istikrarsız biçimde bağlandığı, bireysel korkularının çevresindeki kaygı, üzüntü ve nefretin bir araya getirdiği topluluklar olabilirdi (Bauman, 2005: 64-67). Bu yüzden günümüzde en önemli hükümet eylemi kötülüğe, kötülüğün ta kendisi olan teröre karşı mücadele olmaktadır. Hükümetler mesruiyetlerini pozitif değil, negatif eylemden almaktadırlar.

Siyasetin değişen kaynakları hükümetlerin politikasındaki değişimin nedenlerini ortaya koymaktadır. Devleti bireyler arası sözleşmeden türeten doğal hukuk kuramcılığı, pazarda tam bir özne olarak bireyin irade özerkliğini temellendirmiş ve devletin belli kişilere değil, pazar ilişkisi içindeki özgür önelere dayalı işleyişini soyut ve kolektif kişiliğe atfederek tanımlamıştır (Pasukanis, 2002: 147-149). Bu ilişki emegi biçimsel hukuk ilkesinin içine yerleştirmiştir. Ancak biçimsel hukuka hayatıyet veren şey, onun öznesinin somut eyleminden doğmaktadır. Biçimselliğin türetici ilkesi olarak anayasalara temelini kazandıran ve siyasal düzeni de aynı biçimde temellendiren emek ilkesi ekonomi politikte değişimin uzantısı olarak nesnelenmektedir.

Bu sorun Hardt ve Negri'nin Rawls'un adalet teorisi ile ilgili analizinde açıkça gözlemlenmektedir. Onlar Rawls'un emegin üretimin merkezinde yer alan hukuk ilkesinden uzaklaştığını ileri sürmektedir; iktisadi ve hukuki ilkelere bu uzaklaşma ekonomi politigin yapısında meydana gelen bir değişimle ilgilidir. Hardt ve Negri, Rawls'un yaklaşımını “liberter ahlak” öğretisi ve refah devleti öncesi hayırsever dağıtım görüşlerine benzetenlerin ekonomi politigin yapısında meydana gelen değişimi göremediklerine işaret eder. Onlar Rawls'un refah devleti sonrası üretimin yapısında meydana gelen değişime uygun bir sosyal refah politikası için hukuksal temel ürettiği yorumunu yaparlar. Bu görüşlerini emegin anayasada yer alan bir hukuk ilkesi haline gelmesine, kurucu bir ilişki olarak sermaye-emek ilişkisinin yapısına bağlarlar. Emegin üretim araçlarından özgürleşerek sermayenin üretim koşullarına dahil olması emegin sermayeye biçimsel iltihaki (subsumption) olmuştur. Ama sermaye üretimi toplumsallaştırarak ve bilimsel-teknolojik yenilikler yardımıyla yeni emek süreçleri yaratmaya ve çeşitli üretim ajanlarının konumlarını dönüştürerek, eskilerini yıkmaya yönelmiştir. Bu noktada, emek artık kapitalist toplumsal örgütlenmeyi ayakta tutan sütun olarak görünmez hale gelir. Kapitalist üretim hep ileriye kovan bir makineymiş gibi üretime nesnel bir nitelik verir. Kapitalizm üretimi modelden uzaklaştıkça, emek “fetisizm”inden kurtulur, dolasım ve paylaşımla büyük bir önem kazanır. Dolasım emegin sermayeye gerçek iltihaki aşamasında kapitalist sisteme can veren dinamige

dönüşür. Kapitalist iktisat artık emegi birincil toplumsal üretici olarak resmetme mecburiyetinden kurtulur, hukuk teorisi de emegi normatif üretimin maddi kaynagi olarak resmetmekten kurtulur. Emek, özelde soyut emek, biçimsel anayasa ile maddi anayasayı birbirine bağlayan bir mentese gibidir. Hukuk teorisi artık emege dayanamayacağına göre, hukuki düzenlemenin eklemleme ve mesrulasitirilmesine yeni bir dayanak bulmak gerekir; postmodern bir hukuk teorisi geliştirmede hak/hukuk ve normların hukuki sistem içerisinde üretiminde dikkat üretim üzerinden dolasına çevrilir (Hardt ve Negri, 2003: 316-323).

Toplumsal sorun hakların genellesmesinin temel bir dinamigi olduğu gibi Arendt'in elestirdigi anlamda modern siyasetin kaynagi olmuştur. Anayasalardaki emege dayali hukuk ilkesi siyaseti de biçimlendirmiştir. Bu açıdan özgürlük ve yaşam sanslarının genişletilmesi ya da daraltılmasıyla ilgili taleplerin ortaya atıldığı her yerde alternatif norm ve kuralların ortaya çıkması, siyasal ve toplumsal çekismenin kaynagini oluşturmıştır. Bununla birlikte toplumsal adalet baska grupların yaşam sanslarıyla ilgili olduğu ölçüde siyasalla bağlantı içindedir. Hatta bazen siyasal adalet talepleri yaşam sanslarının önkosulu haline gelebilir. Batı modernitesi sivil toplumun devletten görelî bağımsizligıyla nitelendirildiği için, sivil toplum toplumsal eylemin, devlet de siyasal eylemin odagi haline gelmiştir. Refah devleti pratiği toplumsal ve siyasal eylemin değerlendirilmesindeki yetersizliği ortaya çıkardı. Siyasal ve toplumsal eylem ayrı sorun alanları olarak kalamadı. Bu durumda yeniden bölüşüm ve refah politikası toplumsal adalet sorununu devlete tasidi. Toplumsal hareketin siyasal sorunlardan yalitik halde tutulması sürdürülemez hale geldikçe, özel sorunlar kamusal sorunlara dönüştü. Tabakalasmis toplumsal düzende isgal edilen konum yerine getirilen işleve bağılysa, bireylerin doğduğu konum nedeniyle değil, becerileri nedeniyle en iyi biçimde görebileceği işlevi yerine getirmesi için esit fırsata sahip olması gerekirdi. Bu işlev refah politikasının basarisizlikleri arasında sayılan bir yön olarak kaldı (Heller ve Feher, 1993: 179-191). Bu basarisizlik, kamu hizmetlerinden yararlananların buna ihtiyacı olmayanlar olduğu görüşüyle, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine giden yolu açtı.

Siyasal ile iktisadi olanın ayrılığı kapitalist topluma özgü bir sorun olmakla birlikte (Wood, 2006: 22-23), Arendt'e göre, Fransız Devrimi siyasal özgürlükleri "toplumsallastırmis", Marx da ekonomiyi siyasallastırmıştır. Fakat Amerikan Devrimi siyasal özgürlüğe hayatiyet vermiş ve bütün düşüncelere söz hakkı verilmesini garanti altına almıştır. Demokrasiler "konsensüs"e dayali bir politika tarzı olarak kaçınılmaz olarak tiranlığa gider. Arendt'e göre, ABD'de siyasal özgürlükler, "siyasal elit"ın elinde oligarsiye dönüşerek dejenere olsa da elestirellik sakli kalmıştır; katilima izin vermeyen demokrasinin konsensüsündense, cumhuriyetin katilimini yeglemek gerekir. Demokrasi sürekli degisme edimi ile tanımlanırken, cumhuriyet sürekli olarak kurulus temelinde devam eder. Toplumsallasmis bir politika, özgür siyasal etkinliği büyük ölçüde engelleyen bir etkidir. Esas olarak ekonomik alan herhangi bir devlet müdahalesi olmaksizin olduğu gibi özel kalmalıdır. Siyasal özgürlükler "sefaletin hafifletilmesi" ve "büyümenin artırılması"na feda edilmemeli, aksi takdirde yoksulluk devam edecek fakat özgürlük yitirilecektir. Toplumsal alan ile siyasal alan ayrı kaldığı sürece siyasal özgürlükler güvencede olacaktır. Toplumsal alandan herhangi bir sorunun

stratejik bir deęisimi istenirse, o zaman “toplumsal”dan “siyasal”a geçiş özgürlükleri tehlikeye atacaktır (Heller ve Feher, 1993: 134-149).

Rawls’un geliştirdiği postmodern hukuk teorisi, Arendt’in ileri sürdüğü toplumsal ve siyasal arasındaki ayrılığa da zemin sunmaktadır. Zira bu yaklaşıma göre, toplumsal harekete ve müzakereye dayalı bir sosyal refah politikasının yerini moral felsefeye bırakması öngörülmektedir. Böylece biçimci hukuk felsefesinin maddi emek ile normatif hukuk üretimi arasındaki gerilimine de son verilmektedir. Biçimci hukuk gelenegi normların gerçek kaynakları konusunda her zaman sorunlu olmuştur. Bu sorunu aklın buyrukları içine yerleştirilerek çözmeye çalışıyordu. Bu temel, düzenli ve evrensel bir hukuk sistemini ortaya ıkariyordu. Biimciligin sivil topluma dayanan diğer bir yorumu ise biçimsel sistemi temsili maddi temele oturtuyordu. Bu akimin temel sorunu da biçimsel bir sistemin hukuki düzen önerebilmek için ihtiyaç duyduğu göreli özerkliğın resmini izememek, toplumdaki uyumsuz ve aykırı unsurlarla arasına mesafe koyamamak olmuştur. Temelcilik karsiti postmodern hukuk teorisi ise, hem toplumun maddi anayasasındaki deneysel temelden hem de aklın buyruklarındaki askın temelden kaçınır. Burada hukuk formu normatif üretim ve dolasının soyut bir modeli, motoru haline gelmiştir. Usul, hareket halindeki biçim ve bu rol için biçilmiş kaftandır. Rawls, sözleşme usulünün farklılığa en küçük bir dikkat göstermediğine işaret ederek, pazarlık, tercih ve müzakere gibi eski biçimleri yerinden çıkarmıştır. Bu durum toplumda yerinden habersiz bir özne yaratır. Böylece Rawls, post-modern bir hukuk teorisinin taslağını çizmiş olur. Ona göre, adalet duygusu sahip olduğumuz ortak ahlaki kapasitedir. Böylece, adalet duygumuz sezgi görevini üstlenerek, altta yatan temel bir yapıyı, adalet yapısını kavramada fitraten sahip olduğumuz yeteneği gösterir (Hardt ve Negri, 324-331).

“Adaletle sezgisi”nin adalete uygunluğu saptamada yararlı olacağı görüsü nesnel temelden yoksunluk ile eleştirilmiştir (Güriz, 2001: 32). Hukuksal pratik yurttasın siyasal plandaki konumunu, üretici, yani işçi, tekniker, memur, öğretmen, sanati vb. olarak sosyalleştirmiş olduğu halde, ekonomik ve sosyal hakları hakların ilerlediği bir tarihsel sürece yerleştirmisti. Böylece sosyal devlet bireyin toplumla, toplumun bireyle uzlastırılması anlamına gelmişti (Gürkan, 2001: 120-124). Fakat adalet duygusunun temellendiği fitraten kavradığımız adalet yapısı, nesnel temelden yoksun olduğu için geleneksel hukuk metodolojisinin içinde kavramlaştırılmaz. Fakat, bu şekilde ele alınan sosyal devlet, sistemin merkezine kazanmış olan mücadeleyi yok saymaktadır. Sosyal devlet, nesnel temelde örgütlendiği koşullarda bile terörün kaynağı olarak görülen “bekar işsiz anne” modeli ile saldırıya uğramakta, sosyal devleti terör nedeniyle askıya alınabilecek bir fenomen olarak değerlendirmeye götürebilmektedir. Bu olđu, son tahlilde, süreci belirleyecek olan seyin mücadele olduğunu göstermektedir. Kontrolsüz refah harcamalarına dikkat çeken bu yaklaşım aile değerlerine referans vererek refah politikası üzerinde sürdürülen mücadeleyi gizlemektedir (Zizek, 2007: 212-213).

Toplumsalın siyasal olarak askıya alınması

1970’lerde sermayenin devir süresini hızlandırmak ve fordizmin katiliklerini asmak için çalışma temposunun yükseltilmesi ve organizasyon değerlikleri mali

merkezilesmeye karsin dikey ayrismayi dogurdu. Üretimdeki devir süresinin hizlandirilmesi, mübadele ve tüketimde de paralel bir degisimi gerekli kildi. Bu durum finansal hizmetler için 24 saati çok uzun zaman haline getirdi. Böylece geçicilik insan yasaminin önemli bir boyutu olarak ilerlemeci zamandan döngüsel zamana geçis fikrini besledi. Gelip geçiciligin en belirgin göstergesi reklamlarda sunulan imajlar ve imajların metalasmasi oldu. İmajlar, sermaye birikimi açısından şirket karlarına, devletler, siyasal ve entelektüel önderlikler açısından otorite ve iktidar halelerinin istikrar kazanmasına, bireyler açısından varolma sorununa cevap veren Tanrisal lütuf haline geldi. Politika günümüzde bütünüyle medyatikleşerek, imajın istikrar, uyum, esneklik ve dinamizm kazanarak rekabetin önemli boyutu olarak devirin her alanda hizlanmasına ve yayilmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir. Gelip geçicilik arttikça, ezeli ve ebedi hakikati keşfetme ihtiyaci da o ölçüde artmaktadır. 1960’lardan beri dinin canlanması, politikada otantiklik ve otorite arayisi (milliyetçilik, yerelcilik, karizmatik iktidar arzusu vb.), aile ve cemaatler gibi kurumlara ilginin artması, geçicilik içinde daha güvenli limanlar aramanın ve onu empoze etmenin ifadesi olmuştur. Bu, varolan mekanın zaman aracılığıyla yok edilmesidir. Mekansal engellerin çöküsü, kriz koşullarında yerellesmeye ait avantajları kapitalist rekabetin dikkatine sundu. Esnek birikimin her yerde ortaya çıkardığı değersizleşme ve tekdüzelik, kapitalizmin gelişiminde varolan merkezileşme-yerellesme geriliminin geri dönmesine neden oldu. Bugün yükselen jeopolitik ve karizmatik politika, siyasal, toplumsal ve özel alanlarda gelip geçici dünya imgesiyle uyumun bir ifadesi olmuştur (Harvey, 1999: 318-330, 340-341).

Bu, her şeyiyle geçiciliği kutsayan post-modernizmin yükselisiidir. Bu yaklaşım bireysel ve kolektif kurtuluş umutlarını çökertme işlevi görmektedir. Değişimin kaynaklarını görmeden hareket edenler, “eski tas eski hamam” diyerek devam edebilirler. Sermayenin evreselleştirici dolasımi karşısında ufuksuzluğa düşmüş bir politika oldukça tasralı kalacaktır ve hızla fasizmin kaynaklarını besleyecektir. Olup biteni temsil etmeye yönelik bir dilin geliştirilmesine yönelmek ancak korkulanın gerçekleşmesine katılmak anlamına gelecektir. Siyasal toplumsal analizde tarihsel materyalizmden uzaklaşarak sınıf gerçekliğinin terk edilmesi ile değişimleri görmezden gelen bğnazlığa düşülmesi, iletişim araçlarına sahipmiş gibi kültürel mantığın dilinin keşfedilmesi çabası politika sürecinde alternatifin zayıflıklarını kronikleştirmiştir. Mekan ve zamanın, coğrafyanın toplumsal gerçekliği ile farkın toplumsal ilişkilerin değerlendirilmesindeki önemi tarihsel materyalist kavrayış için değişkenlerin yeni durumlarına işaret etmektedir (Harvey, 1999: 383-384, 387-389). Bu nedenle kavrayışın yeni olan her şeyi kavraması fakat merkezi yitirmemesi gerekmektedir.

Ulrich Beck ((1999), değişen mekansal ve toplumsal pratigin eski yapıları belirsizliğe sürüklediğine işaret eder. Ona göre, siyasal olanla siyasal olmayan arasındaki sınır kalkarsa, her şey siyasal hale gelir. Her şey siyasal ise her şey iktisadi ve her şey kültürel de olmalıdır. Onun koyduğu bu kayıt, yeni döneme ilişkin “ebedi düzenin” sınırlarındaki asınmayı gösterir. Bütün eski kurumlar ve onun matrisinde belirlenmiş siyasal ve siyasal olmayana ilişkin sınırlar eski karşıtlıkların çöküsüyle ortadan kalkmıştır. Kurumlar (siyasal, toplumsal, özel vb.) eski kurumlar olsa da içinde hareket ettiği karşıtlıklar değişmiştir. Bu durum, olup

bitenlerin sahnelenisinde yer alan kamusal aktörleri “kendi yürüyüşünü unutan saksagan”ın konumuna düşürmektedir. Siyaset eski ideoloji ve toplumsal iddialarını yitirerek kayıççı kavgasına dönmektedir. Karsitliklar çökünce eskisi gibi davranmaya devam eden aktörler kuralların belirsiz olduğu bir ortamda işlevsizleşmekte ve güvensizleşmektedir. Kuralları tayin eden sanayi toplumunun aktörleri ve değerleri hızla çökerken, yenileri henüz belirginlik kazanamamıştır. Eski siyasete geri dönmek siyasetin kanlı dönemlerine dönmek anlamına gelecektir. Fasizmin ve otoriter rejimlerin yeni düzen olusana kadar yeniden sahneye çıkması büyük bir tehlike arz etmektedir. Eski siyasetler bugün hala kendilerini gayr-i siyasal olarak sunmaya devam etmekte ve gülünçleşmektedir (Beck, 1999: 199-208). Gülünçleşme, her zaman, diktatörlüklerin kendilerini maskeleyen için girdiği kilikların fark edilmesinin bir ifadesi olmuştur. Bu, başvuru kanlı trajedilerin en belirgin yönlerinden biridir. Gülünç durum onu gücün temerküzünden medet ummaya götürmektedir.

Her şeyin kusu ve yanilgi içinde algılanıp değerlendirildiği bir ortamda anlamlı bir faaliyetin ortaya çıkması zor görünmektedir. Bütün hakikatlerin çöktüğü bir ortamda kutsalın yeniden kesfi kusunun derinlesen boyutlarını ortaya koymaktadır. Böyle bir ortamda geleneksel olarak ulusal devlet, sınıflar, bilimsel hakikat, teknige inanç ve siyasal alandaki dost-düşman kalıpları ortadan kalkmaktadır; güven dolu kabuller kusu ve yanilgi ekseninde dağılmaktadır (Beck, 1999: 252-255). Geçip giden bir dünyayı, değişimin bütün alanlarda bas gösterdiği halde, kapitalizmin sinai çekirdeğindeki değişime bütün alanlarda sonuçlarını henüz vermemiş olsa da, sosyo-politik güçler savunmadan saldiriya, eski mevzilerinde konumlanmaya devam etmektedir (Hall ve Jacques, 1995: 43, 325-329).

Sebekeler çağında yurttaşların siyasal birlikle ilişkileri, kendileri dışında kurabilecekleri bağların sınırsızlığı ile rekabet halindedir. Siyaset artık, insanların toplu içindeki yasamının düzenleyici ilkesi olmaktan çıkmış, ikincil bir iş, hatta çağdas dünyanın sorunlarına bulunacak pratik çözümlerine pek uymayan yapay bir kuruluş olarak görülmektedir. Lobicilik siyasetin yerini almış, her şey demokratik sürecin bütünlüğünü tehdit etmektedir. İki taraflı varlık olarak modern zamanların yurttasi, siyasetin önceliğinin bir kenara atılmasıyla kamu ve özel ayrımı ortadan kalkmış, bu da liberal demokrasinin özne düşüncesini un ufak etmiştir (Guéhenno, 1998: 26-30).

Bu değişim siyasalın kurumlaşmasının imkansızlığına işaret eden esitlik kavramına içkin olarak değerlendirilebilir. Hiçbir şeyin ebedileştirilemeyeceği olgusu kurumların nihai temelden yoksun olduğunu gösterir. Moderniteyi bu hakikati gizlemenin koşullandırılmışlığı olarak okumak mümkündür. İnsanların dışında olmayan fakat insanları da asan ve insanların dolaysız varoluşları ile özdes olmayan bir arada olmanın sırrı budur (Hilb, 1995: 141-143). Bu durum devlet kavramının kendisine içkin olan eksiklikte temellenmiştir. Devleti sivil toplumdan ayıran, bireylerin Devletin birliğini nihai kertede daima “disarıdan dayatılmışçasına” deneyimlemelerine, dolayısıyla devlet bünyesinde hiçbir zaman tümüyle “kendileri” olamamalarına yol açan yarı devlet kavramına içkindir. Bu yarı kapanmış olursa, artık bir Devletten değil, dini cemaatten bahsedilebilir. Bu yarı, ideolojik siyasal

hegemonya mücadelesinin her zaman “kendiliklerinden” “siyaset-disi” olarak deneyimlenen terimlerini temellük etme mücadelesinin alanidir (Zizek, 2007: 214-215). Böyle bir ortamda siyasal olan ile siyasal olmayan arasındaki sınır mücadelenin kendisi tarafından belirlenir. Siyaset modernitenin hakikati içinde geliştirdiği bir ortamda mücadelenin geleneksel biçimleri başarıyı sağlayabilir. Ancak yerinden çıkarılmış kimlikler ve mekansızlaştırılmış politikadan geriye imajları seçmek kalacaktır. Herkesin aynı şeyi söylediği bir ortamda, politika ortak bir fikir ve dayanışmadan kopmudur. Her yerde açığa çıkan displayıcı bir nefretin yerleşmesidir. Mekandan kopmuş gündelik deneyim ayrışmaları hızlandırılan bir zamana bağımlı hale gelir (Ranciere, 2007: 37-39). Bu olgu öznelere ortadan kalktığı öznesiz bir süreci, katıksız nefretin anonimleştirdiği korkuyu ve kuskuyu çağırır.

Refah devletinin öznesizleştirdiği ve anonimleştirdiği siyasal süreç, medeni hukukun sosyal yorumlanması olarak refah devletini anayasal bir ilkeye dönüştürmüştü ve kolektif eylemi siyasal sürece havale etmişti. Böylece devletin mesruiyeti içerim politikasına dayandırılmıştı. Siyasal partiler, mesruiyet işlevini, siyasal personeli değiştirmeye indirgeyen bir nöbet değişimine mahkum olmuştur. İktisadi faaliyetin geçirdiği değişim, rekabeti uluslararası bir sorun haline getirdi. Buna göre, devletlerarası ilişki dünyanın diğer bölgelerini serbest ve verimli olmaya zorlayan emperyalist ekonomik ilişkiye dönüştü. John Locke’un yukarıda belirtilen görüşlerini yeniden hatırlamak gerekir. Böylece devletler iktisat yasalarının piyonları olarak çokuluslu aktörler için eski yapıları rekabete uygun olarak yeniden düzenlemeye yönelik kolektif bir rol üstlendiler. Kendilerini harekete geçiren toplumsal güçlerle dolaylı bir ilişkiyi temsil etmeye başladılar. Küresel kolektif rol refah devletinin ulaştığı anonim kiliğin uluslararasılaşması olurken, yönetim anonim bir yönetim kavramı olarak devreye girdi. Bu giderek anonimleşen ortamda neo-korporatizmin yükselişidir. Yeni yönelim sözleşmeyle birlikte hedeflerin anonim gücüne boyun eğen çalışanları disiplin altına alıyor, iktidarı hiçbir dinin basaramadığı ölçüde içselleştirmeye hizmet ediyordu (Supiot, 2008: 157-166, 176-181). İçsel disiplini merkeze alan yönetim, toplumsal siyasal olarak askıya almış, siyasali da öznesizleştirmiştir.

Yönetimin dünya çapında içselleştirilmesi finansal-askeri kompleksin her türlü kontrolü sağlamak için devreye sokulmasına bağlıdır. Hukuk siyasal olarak askıya alınırken, toplumsal da siyasal olarak askıya alınmaktadır. ABD’nin bugün dünyada aldığı konum dostları üzerinde hegemonyayı sürdürmek ve başka hiçbir gücün küresel bir egemenlik arzusu duyamayacağı bir askeri üstünlük düzeyine sahip olmaktır. ABD, küresel kapitalizmin çeliskileri ile bas etme yolunda siyasi bir doktrin oluşturmuştur (Wood, 2006: 178). Her yerde anonimliği zorlayan siyasi doktrin, son tahlilde kamu ve özel ayırımının sınırlarının çizilmesindeki esas amaca bağımlıdır (Geuss, 2007: 108-109). Kamu-özel ayırımının eski sınırlarının korunması ABD’nin siyasi-askeri gücünün ilerleyişine engel oluşturacağı koşullarda neo-liberalizm ve neo-muhafazakarlık ikilisi hiçbir ilkeyi kendisi için sınırlayıcı görmemektedir.

Türkiye’de sosyal devletin çözüldüğüne ve esasen biçim degistirdigine iliskin bir tartisma yönetisim olgusu üzerine odaklanmaktadır (Günlü, 2009). Yönetisim sermayenin bir stratejisi olarak degisimin merkezine yerlesmektedir; bu nedenle devlet reformu araciligıyla sosyal devletin kamusal kurumlasmasina saldirmaktadır. Tarihsel olarak degisen mekanda kimliklerin yönelimlerdeki degisme degisimin aktörlerini de etkilemektedir. Örneğin Batı modernlesmesinin Osmanlı’daki uzantisi olan esitlik olgusu kimliklerin eski konumlarına tutunmalarına neden olurken, esitlik için siyasal sürece katilimi da beraberinde getirmiştir (Sentürk, 2006: 64-66). Mekanin yapisini degistiren esitlik, eski iliskileri ve sosyal esitsizligi siyasallastirmiştir. Genel esitlik, onun için dolduran siyasal mücadeleyi harekete geçirmekte, onu somut esitligin sinandığı biçime dönüştürmektedir. 1961 Anayasasında emegin anayasal kurumlasmasında olduğu gibi, degisimin belli bir asamasında, soyut esitlik ile somut esitlik arasındaki mesafe siyasal mücadeleye biçimlendirmiştir. Aynı zamanda, bu olgu, içindeki sosyal güçlerin Batı refah devleti siyasetini içselleştirilmesi olarak değerlendirilmelidir (Tanör, 1998: 73). Sosyal güçler arasındaki mücadelenin kosullarındaki degismeler, 1961 Anayasasında devletin “çalışanların adaletli bir ücret alması” konusunda tedbirler alma yükümlülüğüne sokarken, 1982 Anayasası farklı biçimde ücreti emegin karşılığı olarak tanımlamıştır. Bu degisim neoliberalizmin anayasal degisimdeki etkisini gösterirken (Tasçı, 2006: 211-213), Batı refah devleti ile mesafesini yeniden tesis etmektedir. Esitlik 1982 Anayasası’nda güvence altına alınmış olsa da bütün nüfusun hakların kullanımına aynı biçimde erişemediği görülmektedir. Kadınların sosyal hakları konusunda bu yetersizliği görmek mümkündür. Bu durum kadın hareketlerinin farklı siyasal kimlikler altında yürüttükleri mücadele ile sosyal devletin kadınların geleneksel kimliklerine dayalı işleyen cinsiyetçi yapısının desifre edilmesiyle degismeye başlamıştır (Arat, 1998: 94, 96). Cinsiyetçi dislama siyaseti genel “yurttaşlık siyaseti”nin yetersizliği yanında, ülkelerin genel siyasal kültürünün bir parçası olarak da degismektedir (Sunar, 1998: 368-370). Bununla birlikte cinsiyetçi dislama genel olarak içerim siyasetinin yetersizliği yanında, refah devletinin kurumlasma biçiminin kendisinin de sonucudur. Kadınların ve göçmenlerin refah devletinin dışında tutulması refah devleti politikasının kendisine ait bir durum olarak değerlendirilmelidir.

Bu bağlamda, günümüz degismelerinin küresel yapısı yurttaşlık kavramı üzerine tartismlara yön vermektedir. Tartismların ilgi alanında, yurttaşlığın siyasal katilimden ahlaki bir kategoriye doğru kaydırılması vardır. Özgül bir siyasal birime (şehir devleti, ulus-devlet) üyelik olarak yurttaş kavramı politikanın kaynağını oluşturmamıştır. Bununla birlikte küreselleşme tartisması yurttaşlığın moral yönüne ağırlık verirken, küresel bir ideoloji olarak kozmopolitanizmi ve transnasyonalizmi yurttaşlık tartismasının merkezine tasımaktadır. Mekanın siyasal açıdan belirsizlesmesi, bu tartismlara özel bir yan kattığı gibi, siyaseti evrensel insan hakları temelinde bir faaliyet olarak yeniden düzenlemektedir (Stokes (2004: 120). Buna göre, Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi kurumlasmalar gücünü yeni gelişen kozmopolitanizmin rasyoneli olan evrensel insan haklarından almaktadır.

Yeni dönemi ele alan kuramlar ister iletisimi ve enformasyonu, ister kapitalist ekonominin postfordist yeniden örgütlenmesini ya da modernliğin yitirilmesini ele almış olsunlar, mucizevi değişiklikler olarak gördükleri yirminci yüzyıl sonu değişikliklerin küresel yapısına ve gelişmelerin yaygınlaşmasında ve yöneliminde Batı'nın oynadığı role işaret etmektedir. Aynı zamanda bu kuramlar geniş kapsamlı ve tarihsel gelişmelere duyarlı olmak yanında, akademik disiplinlerin sınırları tarafından kısıtlanmaya tahammülsüzdürler (Kumar, 2004: 233-236).

Siyasal ve toplumsal arasında değişen ilişki

Siyasal öznenin hedefi esitlik temelindeki özneli nesneleştirmektir. Yurttaşlık ise bu esitliğin ve nihai belirlenmezliğinin güvencesi olarak görülebilir. Her öznenin hareketi bir nesneleştirme ile sonuçlanır. Ancak bu soyut kavrayış öznenin özneliğini tayin eden koşulları ile somut bir görünüm kazanabilir. Mekanların aktörlere sunduğu imkanlar siyasal hakları somut bir görünüme kavuşturmuş, somut bir ilişkiyi evrensel ve soyut bir evreye tasimisti. Böylece tarih ve oluş mekânın içinde karşılıklı konumlanarak siyasal mücadelenin dinamiklerini halat çekme biçiminde işleyen bir siyasal yarışa sokmuştu. Bu ilişkinin bir ucunda sürekli bir devrim korkusuyla yaşayan burjuvazi, diğer ucunda reformizm ile devrim umutları arasında gelip giden devlete karşı siyasetin biçimleri vardır. Ancak, burjuvazinin mekân pratiği işçi sınıfını sürekli olarak lokalize ettiği için, işçi sınıfı mücadelesi fabrikadan enternasyonale kadar geniş bir alanda arayışa girmiş, burjuvazinin devrim korkusunu bütün dünyaya yaymıştı. Ancak, işçi sınıfının ikinci enternasyonalde politikanın sınıftan ulusa evrilen çizgi boyunca yarılmasıyla işçi-sınıfı, Avrupa ulus-devlet modelinin sınırları içinde, sosyal devleti benimsedi. İşçi sınıfının enternasyonal politikası ağırlığını kaybederek burjuvazinin evrensel ulus-devlet modelinde uzlaşmayı kendi lehine büyütmesine imkan verdi.

Ulus-devlet modelinin sosyalleşmesi siyasal özne olarak işçi sınıfı hareketini ulusal sınırlar içine hapsetti. Fabrika düzeyinde emek ve sermayenin nispetlilik süreci, siyasal partnerlerini ulus-devlet mekânında, parlamentoda buluyordu. Böylece işçi sınıfı siyaseti devlete karşı siyaset olmaktan çıktı. İşçi sınıfı büyük şirketlerin ve finansın egemenliğinde giderek büyüyen refah devleti kapitalizminde vasıfsızlaştırılan emek biçimine mahkum edilmek suretiyle refahtan payını almasında sendikal bürokrasinin işbirliğinden yararlandı. Vasıfsızlık emeğin sermaye karşısında boyun eğmesinin önemli bir bileşeni haline geldi. Bu uzlaşmadan en çok yararlanan büyük sermaye kesimleri oldu. Zira refah devleti kapitalizminin sunduğu eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik, işçi sınıfına sağladığı sosyal ücretle en çok büyük sermayenin çıkarlarına hizmet ediyordu. Burjuvazi tarımcılardan, küçük sermaye kesimleri ve bağımsız hane ekonomilerinin tasfiye sürecinden gelebilecek direnisleri işçi sınıfı uzlaşmasıyla asma imkanı bulurken, bilim ve teknolojinin üniversiteler ve araştırma kurumlarıyla esasen büyük sermaye kesimlerine ve devlete hizmet etmesi büyük sermayenin refah devletiyle neden özdeşleştiğini gösterir.

1980'lerde neoliberalizm altında serbest piyasa kapitalizmine geçişte rekabetten yakanlar büyük sermaye kesimleri olmuştur. Ancak, hızla kapitalizmin yeni

kültürüne dahil olanlar kapitalist iliskinin tasrasinda olanlardi. Yükler kapitalist iliski çerçevesinde tasraya yayildikça, tasranin politikadaki agirliğı artti. Dünyanın tasrasinda direnisler artsa da yeni zenginler artik sosyal güvenlik ya da refah politikalarından ziyade cebini doldurmaya bakiyordu. Zira küçülen devlet fordist dönemde karsilanan eğitim, saglik ve sosyal güvenlik hizmetlerini karsilayacak fonlardan yoksun birakildikça eski kamunun çöküsünü hazirlayan politikalar devletin de metalasmasi sürecini baslattı. Sermaye ile emegin nisanlilik döneminde kaybeden kesimler, özellikle tasra burjuvazisi yeniden kazanmaya baslamis, sunulan esneklik fırsatları ile neoliberalizmi kendi varoluşlarının temeli yapmisti.

Büyük sermaye dogrudan sermaye-emek karsitligi içinde bulunduğı mekandan özgürlestikçe, yeni tasrali zenginleri esnek isgücü ile bir araya getirmis ve “işçilerin çıkarlarını patronlarıyla birlestirerek” işçi sinifinin mekansal yoğunlaşmasını ve merkezi eylemini yerle bir etmisti. Türkiye’de olduğu gibi neoliberal yikimin alternatifi yeniden neoliberalizm olmuştü. Kapitalizmin tarihinde yer alan merkezilesme-yerellesme gerilimi yeniden siyasal mücadelenin merkezine yerleserek tasra güçlerini demokrasinin tasıyıcıları ve sivil toplumu da iktidarın kaynağı haline getirdi.

Emegin sermayeye gerçek iltihakına neden olan süreç bilim ve teknolojinin sermayenin hizmetine girmesine çok sey borçludur. Zira bu sürecin içinde bir bütün olarak kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine zemin oluşturan bir mantık yatmaktadır. Üniversiteler fordist dönemin devlete ve büyük sermayeye hizmet eden kurumları bugün kamu ödeneklerinin son sıralarında olmakla ihtiyaç duydukları kaynakları büyük sermayeden beklemektedir. Zira enflasyona ugramis diplomaları ile toplumdaki mesruiyeti azaldıkça kaynaklarını kendileri elde etmek yoluna gitmektedir. Büyük sermaye kesimleri de haksız karlarını gizlemek ve fonları bilime yatırıyor görünmekten mesruiyet kazanmaktadır. Fordist dönemin kurumları yeni dönemde böylece mesruiyet için birbirlerine basvurmaktadır. Böylece emegin ikamesi ve sermayeye dahil olma sürecini daha ileriye tasıyarak sermaye sanal özgürleşmesini küreselleştirmektedir.

Fordist dönemle özdeşleşmiş siyasal kurumlar kendilerini temellendiren sermaye-emek iliskisinin değışmesine rağmen tarihsel olarak kendilerini taklit etmeye baslamis, siyaset de bu çerçevede kayıkçı kavgasına dönüşmüştür. Seçmenlerin giderek yabancılaştığı eski siyasal kurumlar geleneksel ideolojik jargona devam etmekte, nesnesini kaybetmiş siyaset kötülüğe karşı politikayı temel konu haline getirmektedir. Yeni bir perspektif ortak bir hedefin birlestirdiğı bir politikada değil, nefret ve kötülüğün birlestirdiğı toplulukları hedeflemektedir. Uluslararası politika iktisadi iliskinin değışmesini koordine etmeye yönelmiştir; sonuç, çok uluslu şirketler için alanı temizlemektir.

Saglik ve sosyal güvenlik istihdam ve gelir iliskisinden kopmuş, prim usulüne geçmiş durumdadır. Böylece refah devletinin istihdam ve aile esasına dayalı sosyal güvenlik sistemi bireyselleştirilmiş, sermayeleştirilmiştir. Refah devletinin tüm kamusal girişimleri ve hizmetleri sermayenin metalasma sürecine katılırken,

kamusal hizmetler sermayenin sosyo-mekansal isbölümü ve teknik isbölümü sürecinin genişleme alanlarından biri haline gelmiştir.

Bugün emegin mücadelesinden en önemli kayıp halka büyük sermayenin taseronlari ve fasonlari haline gelmiş ve tasraya yayılmış küçük ve orta sermaye kesimleri ile işçilerin çıkarlarının birliğini bir yanilsama olarak besleyen neoliberalizmin hegemonyasıdır. Politikanin mekani dünyanın merkezi ile tasrasini aynı biçimde öznesizlestiren bu ilişkilerdedir. Yeni sosyal politika ya da sosyallik bu ilişkinin sosyallesmesinden geçecektir. Bu ise merkez ile çevrenin bağlantılarının dolayimlarini ve eski politikanin mekanlarini asarak her iki cihanda mücadeleyi bir araya getirmektir. Bu siyasali saklandığı ve çözemediği sosyallikten çekip çıkarmayı gerektirmektedir. Bunun için eski kamuyu arayanlar sosyaligin yeni boyutlarini, refah devletinin ulasamadığı kesimleri nefretin kurbanlari haline getirebilirler. Onların da içine dahil olduğu yeni ve daha geniş bir kamu ise kişiligin çok yönlü gelişiminin gerçek kaynağı olabilir.

KAYNAKLAR

- Abensour, Miguel (2002), Devlete Karsi Demokrasi, çev. Z. Gambetti-N. Baser, Ankara: Epos
- Anderson, Perry (1988), Gramsci-Hegemonya Dogu/Bati Sorunu ve Strateji, Istanbul: Alan
- Arat, Yesim (1998), "Türkiye'de Vatandaslik ve Kadınlar" Suna Kili'ye armagan. Cumhuriyete adanan bir yasam. Istanbul: Bogaziçi Üniversitesi
- Bauman, Zygmunt (2005), Bireysellesmis Toplum, çev. Yavuz Alogan, Istanbul: Ayrinti
- Beck, Ulrich (1999), Siyasalligin Icadi, çev. Nihat Ülner, Istanbul: Iletisim
- Clarke, Simon (2004), Devlet Tartismalari, çev. Ibrahim Yildiz, Ankara: Ütopya
- Dudley, Leonard M. (2001), Kalem ve Kiliç, çev. Müfit Günay, Ankara: Dost
- Elias, Norbert (1993), "Siddet ve Medeniyet: Fiziki Siddet Üzerinde Devlet Tekeli ve Bunun Ihlali" John Keane (der.) Sivil Toplum ve Devlet, Istanbul: Ayrinti
- Fukuyama, F. (2005), Devlet Insasi, çev. Devrim Çetinkasap, Istanbul: Remzi.
- Giddens, Anthony (2002), Sag ve Solun Ötesinde, çev. Müge Sözen-Sabir Yücesoy, Istanbul: Metis
- Giddens, Anthony (2005), Ulus Devlet ve Siddet, çev. Cumhur Atay, Istanbul: Devin
- Guéhenno, Jean Marie (1998), Demokrasinin Sonu, çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost

- Geuss, Raymond (2007), Kamusal Seyler, Özel Seyler, çev. Gülayse Koçak, İstanbul: YKY
- Günlü, Ramazan (2003), “Becerinin siyasal ekonomisi” Eğitim Bilim Toplum, C: 1, S. 2-3, Bahar-Yaz, s. 30-55.
- Günlü, Ramazan (2009), “Devlet sermaye ve emek” Der. Ramazan Günlü, Devlet ve Sermeyenin Yeni Biçimleri, Ankara: Dipnot.
- Günlü, Ramazan (2009), “Politics, Democracy and Civil Society: Local Governance in Mugla, Turkey” 10-12 Kasım 2009 5. European Consortium for Political Research” Postdam Konferansı, Almanya.
- Güriz, Adnan (2001), “Adalet Kavramının Belirsizliği” Adnan Güriz (Ed.) Adalet Kavramı, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Gürkan, Ülker (2001), “Sosyal Adalet” Adnan Güriz (Ed.) Adalet Kavramı, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Habermas, Jürgen (200), Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü çev. T. Bora-M. Sancar, İstanbul: İletişim
- Habermas, Jürgen (2002), “Öteki” olmak “öteki”yle Yaşamak, çev. İlknur Aka, İstanbul: YKY
- Hall, Stuart ve Jacques, Martin (1995), Yeni Zamanlar, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrinti
- Hardt, Michael ve Negri, Antonio (2003), Dionysos’un Emegi Devlet Biçiminin Bir Eleştirisi, çev. Ertugrul Baser, İstanbul: İletişim
- Harvey, David (1999), Postmodernliğin Durumu, çev. Sungur Savran, İstanbul: Metis
- Heller, Agnes ve Ference Feher (1993), Postmodern Politik Durum, çev. Sükrü Argin-Osman Akinhay, Ankara: Öteki.
- Hilb, Claudia (1995), “Özgürlüğün Sınırında Esitlik”, Ernesto Laclau (ed.), Siyasal Kimliklerin Olusumu (The Making of Political Identities), çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Sarmal, içinde.
- Hinrichs, Karl., Offe, Claus ve Wiesenenthal, Helmut (1993), “Zaman, Para ve Refah Devleti Kapitalizmi”, John Keane (der.), Sivil Toplum ve Devlet, İstanbul: Ayrinti
- Holmberg, Sören (2003), “Are political parties necessary?” Electoral Studies 22 (2003) 287–299
- Kumar, Krishan (2004), Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdas Dünyanın Yeni Kuramları, çev. Mehmet Küçük, Ankara: Dost
- Macpherson, C.B. (1984), Demokrasinin Gerçek Dünyası, çev. Levent Köker, Ankara: Birey ve Toplum
- Marx, Karl-Friedrich Engels (2003), Komünist Parti Manifestosu, İstanbul: Eris Yay.
- McNeill, William H. (1967, 2004), Dünya Tarihi, çev. Alaeddin Senel, Ankara: İmge.
- Pasukanis, E. B. (2002), Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm, trans. Onur Karahanogullari, İstanbul: Birikim.
- Poggi, Gianfranco (1991, 2001), Modern Devletin Gelişimi, çev. Sule Kut-Binnaz Toprak, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi

- Ranciere, Jacques (2007), *Siyasalin Kiyisinda*, trans. Aziz Ufuk Kiliç, Istanbul: Metis.
- Sennett, Richard (2006), *The Culture of the New Capitalism*, New Haven-London: Yale University
- Stokes, Geoffrey (2004), "Transnational Citizenship: Problems of Definition, Culture and Democracy" *Cambridge Review of International Affairs*, Volume 17, Number 1, April 2004, s. 119-135
- Sunar, Ilkay (1998), "The Politics of Citizenship in the Middle East: An Agenda for Research" *Suna Kili'ye Armagan. Cumhuriyete adanan bir yasam*. Istanbul: Bogaziçi Üniversitesi
- Supiot, Alain (2008), *Homo Juridicus*, çev. Bige Açımız Ünal, Ankara: Dost.
- Sengül, H. Tarik (2001), *Kentsel Çeliski ve Siyaset*, Istanbul: WALD-Demokrasi Kitapligi
- Sentürk, Recep (2006), "Islam'da Azinlik Haklari: Zimmiden Vatadasa" *Insan Haklari Arastirmalari*, Sayi: 6, Ocak-Haziran 2006, s.43-70
- Tanör, Bülent (1998), *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*, Istanbul: May
- Taşçi, Faruk (2006), "Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarinda sosyal haklarin görünümü" *Insan Haklari Arastirmalari*, 4 (6), s. 203-219
- Tilly, Charles (2001), *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Olusumu*, çev. Kudret Emiroglu, Ankara: Imge.
- Weber, Max (1987), *Sosyoloji Yazilari*, çev. Taha Parla, Istanbul: Hürriyet
- Wood, Ellen Meksins (2006), *Sermaye Imparatorlugu*, çev. Sami Oguz, Ankara: Epos
- Zizek, Slavoj (2007), *Gidiklanan Özne*, politik ontolojinin yok merkezi, çev. Samil Can, Ankara: Epos.